

en volksgenooten, die, als ook hun actieve medewerking voor zulke gelijkgeschakelings- of „centralisatie“-plannen gevraagd wordt, zich laten intimideeren. Ik zeg dit zonder enige hooggevoelendheid; wie dicht bij het vuur staat, heeft het gemakkelijker dan wie nog op een afstand er van vertoelt. — Zoo lang het duurt. Ook vergeet ik niet, dat men soms den menschen, die over voorgestelde wijzigingen in ons volksbestand, en over het al-of-niet meedoen met gelijkgeschakelingsmaatregelen te beslissen hebben voor wat hun eigen organisatie betreft, dikwijls zeer weinig tijd laat. Ze worden vaak overrompeld: de gewone methode van bestuurders, die niet samenwerken, en van oneerlijke broeders, volks- of andere -genooten. Op korten termijn beslissingen te moeten nemen, die, hoe dan ook uitvallen, van verdragende betekenis zijn, valt niet mee; men kan zich licht vergissen. In de beoordeling van personen dient men daarmee te rekenen.

Toch houden we onze ernstige waarschuwing vol. Als Nederlanders ons aan boord komen met gelijkgeschakelingsmaatregelen, dan moge men voor zichzelf denken: ze zullen wel staan onder Duitschen invloed, en ze zullen wel meer ons willen pressen, dan met ons werkelijk overleggen. — Toch is het beter niet op vermoedens af te gaan, doch op de feiten, en daarom rondt uit tot zulke Nederlanders te zeggen: dank u wel, we doen niet mee. Indien de bezettende overmacht ons een of anderen maatregel autoritair opleggen wil, dan moet men maar wachten tot zij zelf rechtstreeks haar gewapende hand op ons legt, en rechtstreeks ons aanspreekt. Men kan dan weten waar men aan toe is. Ons volk kan dan eveneens weten, wat het van de Duitse militaire macht te wachten heeft. Voor het klaar doorzien der situatie en voor het onderkennen der principiële bedoelingen van den staat, die over onze grenzen is gekomen, is het beter, dat niemand als vrijwillige handeling aandient wat door hem in het wezen der zaak wordt aangezien voor opgelegden, indirecten dwang. Men maakt het aan on-Nederlandsch voelende medeburgers, en men maakt het den Duitschen autoriteiten — stel, dat ze denzelfden kant uit zouden willen gestuurd zien — al te gemakkelijk, indien men zonder uiterste noodzaak zelf gaat doen, wat de vreemdeling wil of ondersteld wordt te willen. God weet, Hij alleen weet, hoeveel er voor vele jaren bedorven wordt, doordat men „ja“ zei tot Nederlanders, die in den geest van bepaalde uitheemsche ideologieën spreken, zonder te wachten op het moment, dat de Duitschers ons zouden dwingen. In al zulke gevallen heeft ons volk niet het scherp-bewuste, wakker-houdende gevoel, te moeten bukken voor vreemden dwang en voor vreemde leer; terwijl — mogelijk meer uit vrees dan uit kracht van een onafwendbaren loop der dingen, de leidende instanties, die onder zekere pressie ja zeggen, voor zichzelf toch wel het ongezellige gevoel hebben, te bukken voor vreemde macht en leer en praxis. Gevolg is, dat tusschen het volk en deze leiders een zekere afstand komt, die moeilijk te overbruggen zal zijn. En dit niet alleen. Een tweede gevolg is, dat men voor wat de werkelijke wil van den bezetter is, de oogen van het volk gesloten laat. Dat kwaad is nog schadelijker dan het eerste. Geloofvervolg, moet ze inderdaad komen, dient ook duidelijk te blijken te zijn wat ze is. Het bloed der martelaren, maar niet het angstzweet der martelaren-ten-halve is het zaad der kerk. En de banen van den geest der laatste marteling voorkomen willende halve martelaren, heeft nog nimmer den dienst van het zaad der kerk aan haar gedaan. Als men onder zekeren (misschien wel met juiste vermoedens werkenden) angst, dat achter de gelijkgeschakelingsvoorstellen doende Nederlanders de gewapende Duitschers wel eens konden staan, schoorvoetend toegeeft, heeft men zijn recht verspeeld. Men heeft dan immers voor zijn leven lang de vraag onbeantwoord te laten: u hebt toch vrijwillig gehandeld? en als Nederlander onder Nederlanders? Maar als men de Duitse autoriteiten zelf laat spreken, dan kan men altijd den rechtsbodem betreden; de eenige manier, om rechtstreeks met hen om te gaan, is uit te gaan van de stelling, dat zij met ons (overeenkomstig § 43 Verdrag 1907) behoudens volstrekte verhindering de in het land geldende wetten zullen eerbiedigen. Nu, niemand der Duitse bezettingsmacht zal willen beweren, dat de positie van Duitschland zoo zwak is, dat zij volstrekt verhinderd zijn, de wetten heusch te eerbiedigen, die minister Seyss Inquart verklaarde te willen eerbiedigen. Een volk, dat de kust van den Atlantischen Oceaan beheerscht, is niet zwak, en dus niet zoo gauw volstrekt verhinderd.

Ik geloof dan ook, dat b.v. de N.S.B.-ers, denk maar aan hun samenkomst in Lunteren, in feite de Duitse autoriteiten zeer onbeleefd behandelen. Zij hebben op zóó ontstellende wijze laten merken, dat ze niet gelooven aan den ernst der bezettende mogendheid in het eerbiedigen van die wetten, dat ik niet graag in hun schoenen zou staan. Was 't niet kras, dat de heer Mussert, staande op Nederlandschen, hoewel bezetten bodem, en onderdaan zijnde van Koningin Wilhelmina, en roepende om justitieele handelingen naar het door deze Koningin gestelde en door Duitschland behoudens volstrekte verhindering geëerbiedigde recht, durfde uitroepen, dat hij een staatsrecht aan de laars lapte, een staatsrecht, in overeenstemming waarmee de Duitse minister Seyss Inquart plechtige verklaringen aflegde? Ik versta niet, hoe de volgelingen van den heer Mussert aan al die benzine gekomen zijn. Ik versta nog minder, hoe ze zóó onrust-stokend hebben

durven optreden, nog wel onder het uitwaaien van de Duitse vlag, die symbool o.m. van de handhaving der orde ad interim in Nederland wil zijn.

Om naar ons uitgangspunt terug te keeren, — de omzendbrief van het A.N.V. moge niemand op een dwaalspoor leiden. Ook niet door het daarin gebruikte woord „cultuur“. Onze lezers, voorzover ze onze vroegere jaargangen hebben gevolgd, weten wel, dat hier onder „cultuur“ een groothed verstaan wordt, waaronder niet alleen wetenschap (!), en niet slechts kunst, doch ook religie wordt begrepen. Een schema, dat o.m. op den Duitschen wijsgeer Hegel teruggaat, den man, wiens denkbeelden voor de kerk en de geloovige wetenschap (inclusief staatsleer) ten eenenmale verwoestend zijn. Een schema ook, dat door de N.S.B. is gevolgd, als men b.v. naast een sociaal-economische „Kamer“, ook een „cultuurkamer“ wilde ingericht zien, met insluiting van „kunst, religie en wetenschap“.

En zouden wij nu zoo maar ons hoofd in een door Nederlanders ons voorgehouden strik leggen? Daarvoor beware ons God. Wij willen geen organisatorisch verband leggen tusschen verenigingen, die anti-Christelijk zijn, en onze eigen jeugdverenigingen, onze sociale organisaties of politieke organisaties. Zijn soms de Staten-Generaal afgeschaffd? Welnee, hun bijeenkomsten zijn alleen maar opgeschort. Hoe kan men dan kunstmatig samenvoegen, wat naar geldend staatsrecht niet anders dan apart kan staan? De heer Mussert moge het geldende recht, dat hem tot veel in staat stelde, „aan zijn laars lappen“, — wij doen aan deze revolutionaire taal niet mee, — wij zijn voor gezags-eerbiediging, en hebben zoo'n stil vermoeden, dat de heer Mussert zelf daar ook wel voor zou zijn, indien hij eens heelemaal zijn zin kreeg. Of is soms „legaliteit“ heden goed, en morgen een dwaasheid?

We hebben hierboven onze jeugdverenigingen genoemd. Krachten haar beginsel kunnen ze niet zien in een centralisatie- of gelijkgeschakelingsverband laten incorporeren in één organisatie, ook al zou deze (voorlopig) zich als „federatief“ aandienen: federatief, zoolang het duurt! Tenslotte komt „federatief“ van een Latijnsch woord, dat verband betekent (foedus). Federatief verband blijft toch altijd verbandverband. En wat voor verband(sgrondslag) kan er zijn voor Jeruzalem en Athene, voor Christus en Antichrist, voor God en Belial?

Trouwens, de „centraliseerende“ cultuurvereniging bedenke ten aanzien van onze jeugdorganisaties, dat deze in nauw verband met de kerk staan. Het kerkelijk toezicht met name ligt al jaren en jaren vast; het is, gelukkig, geen nood-uitvinding van dezen tijd. Dat kerkelijk toezicht is een bepaald verband, en blijkt de confessioneele bepaaldheid van dit toezicht is dat verband zeer sterk. Sterker, dan ooit een z.g. „federatie“ op niet-confessioneele, niet-principiële grondslag ooit leggen kan.

We zijn voor dat verband tusschen onze jeugdorganisaties en de kerk dan ook altijd dankbaar geweest, doch thans dankbaarder dan ooit. Want van de kerk zal de Duitse bezettingsmacht af blijven, gelet op de daarvan sprekende rechtsbepalingen, door ons aangehaald.

Conclusie: niet verlegen worden; onze eigen principes blijven volgen; niet vragen naar „de gevolgen“; bij Nederlandsche vrijages niet denken aan Duitse harnassen onder het satijnen kleed der tot de vrijage allerminzaamst inviteerende instanties-van-volksgenooten; maar kort en krachtig neen zeggen. En liever — ik denk aan Adolphus Venator van verleden week — afgescheiden worden als de onvervalschte straffe wijn, dien sommigen niet lusten, dan den gereformeerden wijn vervalschen met bedorven water, opgevischt met het emmertje van eenige in troebel water visschende „volksgenooten“, die geen geloofsgenooten zijn, helaas.

K. S.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Ook het Calvinisme en . . . de techniek?

IV. (Slot.)

§ 5. „Waarin onderscheidt zich de Christelijke techniek?“

De Christelijke techniek laat zich niet omschrijven als die techniek, welke door Christenen beoefend wordt. In hun technische actie kunnen de geloovigen nog wel werkzaam zijn volgens het schema van de wereld. Hiermede wil intusschen niet gezegd zijn, dat de techniek en het geloof van elkaar zijn, of kunnen worden gescheiden. Integendeel, de leiding van alle actie berust in laatste instantie bij het geloof.

Nu is er echter tweërlei geloof, hetzij het waarachtig geloof in den eenigen, waren God of het geloof in den eenen of anderen afgod. En naar deze tweërlei richting van het geloof wordt alle actie onderscheiden.

In het eene geval wordt het leven, de cultuurarbeid in de techniek, een dienst van God met het gehele hart. In het andere geval ontstaat een cultuurontwikke-

ling, welke gekenmerkt wordt door de overtreding van de wet Gods. Wel weerhoudt God de complete doorwerking van de zonde-macht. Doch dit neemt niet weg, dat de mensch, die nog in de macht van de zonde is, de techniek leidt in de richting van God af.

De Christelijke techniek kleet haar richting naar den Christus heen, naar Hem, die is zoowel de Schepper als de Herschepper, ook van de techniek. De technicus, die in de techniek geloovig, d.i. gehoorzaam werkzaam is, richt zijn blik op Hem, door Wien en tot Wien alle dingen zijn gemaakt, terwijl het Woord Gods voor hem de norm, het goddelijk richtsnoer is, dat leiding geven moet. Uit Gods Woord zal de Christelijke technicus de beginselen afleiden, welke hij in de techniek heeft te positivieren.

Praktisch beteekent dit b.v., dat de Christelijke techniek zal zoeken te bevorderen het zoodanig maken van werktuigen, gereedschappen, kortom van technische dingen, dat de medemens, die er mee zal moeten werken, zijn arbeid kan verrichten zonder aantasting van de menschelijke waardigheid. De Christelijke techniek moet als een van haar idealen zien, het voorkomen van de verstorring van de harmonie in het menschelijke leven, voorzover die o.a. door ééntooningen, geestdoodenden arbeid met de machine kan worden gewerkt. Veelal worden de producten van techniek reeds als voltooid beschouwd, wanneer de technische werking is bereikt, doch eveneens moet de aandacht gewijd aan de tegelijk aanwezige overige subjects- en objectsfuncties van het ding.

Zoo zal een auto pas dan technisch af zijn wanneer ook de stuur- en remrichting b.v. voldoende zijn, zoodat er veilig mee kan gereden worden; is de uitvoering van een waterbouwkundig project pas dan geoorloofd, wanneer niet alleen de technische bezwaren zijn onderkend en althans theoretisch opgelost, doch tevens ook de bevoegde instanties van oordeel zijn, dat o.a. de sociale en economische aspecten zijn op te lossen in overeenstemming met de voor deze zijden van het leven geldende normatieve beginselen.

Hoewel de producten van de techniek worden gekarakteriseerd door de bestemmingsfunctie en de techniek zal trachten de dingen zoo goed mogelijk te laten beantwoorden aan hun functie, zal toch de Christelijke techniek tegelijk het juiste verband willen leggen tusschen de bestemmingsfunctie enerzijds en de overige functies anderzijds. Alle technische arbeid, ook die welke beoogt de efficiëncy, kan pas dan Christelijk genaamd, wanneer zij er in slaagt de dingen zoo te maken, dat zij alle zijden van het leven welke zij daarmede ontsluit, ontplooit in overeenstemming met heel Gods wereldorde.

Dit is in beginsel slechts mogelijk, wanneer de technicus zich in heel zijn actie laat leiden door het Woord van God, God dient, en de afgoden in de techniek, als daar zijn het rationalisme, de antarkie, het geld of soms de werkgever, bestrijdt. De diepste intentie van den Christelijken technicus moet wezen de bevordering van het Koninkrijk Gods.

§ 6. „Wat staat den Christelijken technici te doen?“

Zoo de Christelijke technici al individueel of mogelijk in groepsverband, pogen de techniek te beoefenen in de aangewezen richting, een eigen stijl kan niet geconstateerd. Het onderscheid waarover in de vorige paragraaf werd gehandeld, laat zich in de praktijk moeilijk of in het geheel niet vinden.

Dit feit laat zich alleen verklaren doordat de Christelijke beginselen, die ten grondslag liggen aan de Christelijke cultuur, niet meer door allen, die dezen zouden moeten concretiseeren, gelijkelijk worden aangevaard en erkend. De basis waarop een eigen stijl moet worden opgetrokken, ontbreekt in dezen tijd, waarin van een algemeen erkende levenshouding geen sprake is.

Daarom is allereerst noodig, zal de techniek in eigen stijl worden ontwikkeld; willen de Christelijke technici komen tot een concrete Christelijke techniek, dat in onderwerping aan het gezag van de Heilige Schrift de Christelijke beginselen weer worden bloot gelegd. Tot een waarachtig Christelijke levensbeschouwing moet worden opgevoed. Het verband moet gelegd tusschen de beginselen, welke de Schrift openbaart, en de techniek. De wijze waarop de Christelijke beginselen kunnen worden geconcretiseerd in de techniek, moet worden onderzocht.

Dit beteekent, dat de technici hun vak, hun beroep stellen onder de ordinantiën Gods.

De opleiding van de technici, de lagere middelbare en eveneens de hogere dient gebracht onder het beslag van Gods Woord. Christelijke ambachts- en middelbare technische scholen worden door het beginsel gevorderd. Ook het technisch hoger onderwijs onderwerpe zich, in al haar vertakkingen, aan de bevruchting van de Christelijke belijdenis. Het is noodzakelijk, dat ingenieurs en studenten in de technische wetenschap, meer aandacht schenken aan de principiële vraagstukken inzake en omtrent de techniek, dan tot dusver wel blijkt. Zij zijn het, die thans of straks leiding hebben te geven aan de technische ontwikkeling. Hoe zullen zij dat kunnen in overeenstemming met de Christelijke geloofsverzuiging, indien de opleiding z.g. „neutraal“ was; of wil men „normaal“, in tegenstelling tot de Christelijke technische wetenschap?

Dat ook de verschillende organisaties van Christelijke technici zich van hun roeping bewust worden. Zij hebben een groote taak te vervullen, zoowel t.a.v. het vak als het onderwijs in de techniek. Hun arbeid vooral kan er toe bijdragen, dat het juiste verband wordt gelegd tusschen het geloof en de techniek, in-

dian het
verricht
Woord,
De Cl
techniek
gelege
God de
leiden er
van de
ult liefhe

Met h
in verba
n.l. het v
volledig
woord e
gegeven.
De mo
echter re
eenzettin
van die
lijke beg
en kon h
en nauw
onderwer
Verder
als een
gelegd w
naar al
maakt, e
band zie
de indus
kortom l
sing van
nische m
paalde n
gezien in
wing.
Dat all
bekwaam
van het

Amice,
Bij de
op een en
van „De
houd me
die wor
Interimse
zoo voort

Nou, ik
te geven,
terim“, e
volken er
goed beg
deis“.
Vandaa
overga
ergens op
dat je in
den krij
toestande
heeft een
regel, die
aandient
die onde
kamer. Z
regnum
regnum
toch geel
zou moet
papier, de
rimasjasje
normale,
drijven de
wat loop
hapje hal
limonade,
weer gaat

Nou, n
woord „in
achter me
denken. J
Je was er
van hem
nelijke ed
voor de o
al heeft p
Ik dach
Kierkega
maatregel
„n Onder
tijds nog
had aan c
inkomsten
— dat g
uit naar
— de de
Niks erg,
is maar e
ling weer
Nu kom

rtreding van
mplete door-
nt niet weg,
de zonde is,
af.
lichting naar
el de Schep-
techniek. De
gehoorzaam
oor Wien en
l het Woord
ichtsnoer is,
oord zal de
en, welke hij

Christelijke
danig maken
n van tech-
er mee zal
zonder aan-
De Christe-
nen zien, het
monie in het
ééntoon-
kun worden
an techniek
e technische
de aandacht
subjects- en

zijn wanneer
doende zijn,
i; is de uit-
et pas dan
he bezwaren
gelost, doch
oordeel zijn,
eten zijn op
r deze zijden
selen.

worden ge-
netie en de
mogelijk te
ch de Chris-
hand willen
enerzijds en
ische arbeid,
an pas dan
n slaagt de
an het leven
in overeen-

meer de tech-
r het Woord
de techniek,
de, het geld
ste intentie
ezen de be-

lijken

eel of moge-
te beoefenen
ijl kan niet
in de vorige
de praktijk

doordat de
liggen aan
n, die dezen
worden aan-
en stijl moet
tijd, waarin
en sprake is.
niek in eigen
telijke tech-
techniek, dat
alle Schrift
doot geleed,
beschouwing
geleed tus-
senbaart, en
e beginselen
hniek, moet

hun beroep

middelbare
r het beslag
middelbare
l gevorderd,
rwerpe zich,
ting van de
k, dat inge-
schap, meer
rangstukken
duaver wel
ding hebben
Hoe zullen
Christelijke
„neutraal”
lling tot de

van Christe-
ust worden.
toewel t.a.v.
Hun arbeid
ste verband
techniek, in-

dien het besef levendig is, dat ook deze arbeid moet verricht uit het geloof in gehoorzaamheid aan het Woord, Hem ter eer.

De Christelijke techniek zullen zich beijveren de techniek te aanvaarden als een religieuze aangelegenheid. Dan gaan zij uit het Woord van God de normatieve beginselen voor de techniek afleiden en deze concretiseren. Wordt ook de historie van de techniek getoetst aan deze beginselen. Niet uit liefhebberij, doch krachtens goddelijke roeping.

§ 7. Slotbepalingen.

Met het hier gebodene, slechts betreffend hetgeen in verband staat met wat techniek ook werkelijk is, n.l. het voortbrengen van de materiële dingen, is geen volledigheid bereikt. Tal van vragen blijven onbeantwoord en op meerdere werd geen afdoend bescheid gegeven.

De moeite, besteed aan de ondernomen poging, zou echter reeds rijk beloofd zijn, indien de gegeven uiteenzetting vruchtbaar zou zijn in de levenspraktijk van die techniek, die gelooven, dat het de Schriftuurlijke beginselen zijn, die hun gedrag moeten bepalen; en kon het zijn, meerderen zich aan rustige overweging en nauwkeurige formulering van het aangesneden onderwerp zouden wijden.

Verder mag deze poging slechts worden beschouwd als een eerste stap op den weg, waarin het verband gelegd wordt tusschen het Calvinisme en de techniek, naar al haar aspecten. Er moet nog veel studie gemaakt, eer duidelijk is hoe het Calvinisme het verband ziet tusschen b.v. de techniek en den handel, de industrie, het bedrijf, het sociale leven, de kunst, kortom heel het maatschappelijke leven. De toepassing van de techniek, het aanwenden van de technische mogelijkheden is toch ook gebonden aan bepaalde normatieve beginselen. Heel de techniek moet gezien in het licht eener Christelijke cultuurbeschouwing.

Dat allen, die tot positieven opbouw in deze richting bekwaam zijn, hun aandacht wijden aan deze zijde van het vraagstuk. De eere Gods vordert het.

P. W. P.

Aan een jongeren tijdgenoot.

No. 5.

Amice,

Bij de lectuur van ons blad ben je zeker nog al eens op een enkel vreemd woord gestuit. Een klein kwaaltje van „De Reformatie”, hoor ik je meesmuilen; maar ik houd me in dat opzicht liever op de vlakte. Eén van die woorden is „interim”. Een interimtoestand. Interimsaethiek. Interimsbepalingen. En zoo voort. En zoo voort.

Nou, ik heb jou over dat lastige woordje geen lesje te geven. Je hebt op school wel gehoord van „het Interim”, een bepaalde periode uit de geschiedenis van volken en regeeringen. „Interim” beteekent, als ik ’t goed begrijp, zoo iets als „intusschen”, „inmiddels”, „tusschen de bedrijven door”.

Vandaar dat een interimtoestand een soort van overgangperiode is. Je moet dan met mekaar ergens op wachten. En dat brengt dan weer mede, dat je in zoo’n interim ook interimtoestanden krijgt. En interimsmaatregelen. Wie zulke toestanden of maatregelen zou aanzien als blijvend, heeft een manco in zijn bovenkamer. En wie een maatregel, dien hij zelf blijvend maken wil, jou of mij aandient als een onschuldigen interimsmaatregel, die onderstelt een manco in jouw of mijn bovenkamer. Zou hij ons te slim af wezen? Maar een interregnum (een interimsregering) is toch geen gewoon regnum (een normale regeering)? Interimakleeren zijn toch geen normale kleeren? Stel, dat je den winter zou moeten zien door te komen met een regenjas-van-papier, dan zul je ’m mogen liekkozen: m’n beste interimsjasje! Maar je verlangt toch stiekum naar een normale, niet? Als in de concertzaal tusschen de bedrijven door de dames en heeren in de corridors zich wat loopen te vertreden, dan kunnen ze een hartig hapje halen aan een buffet: ’n sandwich, ’n glaasje limonade, en „even ’n caravellis”, voordat het belletje weer gaat. Maar wie begint een diner in de pauze?

Nou, m’n waarde, toen ik in onze kolommen dat woord „interim” hier en daar zag staan, een paar keer achter mekaar, moest ik ineens aan een ouden bekende denken. Je hebt wel eens van Kierkegaard gehoord? Je was enkele jaren geleden niet „bij”, als je niet iets van hem wist; hij gold destijds even veel als een mannelijke editie van de jongste noorsche romanière..... voor de onwetenden. Tegenwoordig luwt dat weer wat, al heeft prof. Van Rhijn nog pas over hem geschreven.

Ik dacht, moet je weten, aan een beschouwing, die Kierkegaard ergens vastknoopte aan een regeeringsmaatregel in het oude Kopenhagen, zijn woonplaats. ’n Ondernemende minister van financiën van het destijds nog onbeschermd en dus zelfstandige Denemarken had aan de volksvertegenwoordiging een ontwerp van inkomstenbelasting voorgelegd. Schrik van rondom! — dat gaat wel meer zoo met belastingen, kijk maar uit naar je biljet in de eerste interimsjaren..... Maar — de deense minister wist z’n luidjes te troosten. Nika erg, hoor, verklaarde Zijne Excellentie; — het is maar een interimsbelasting! Straks wordt de bepaling weer ingetrokken.

Nu kon Kierkegaard nog al eens brommen in zijn

baard. Mooie opvoeding, moppert hij, als ze denken, dat nieuwe maatregelen gemakkelijker „er in zullen gaan”, als ze maar interimistisch heeten te zijn! Och ja, excellentie, natuurlijk zit daar een element van waarheid in. Maar, zoo pruilt Kierkegaard, er is ook hier een grens, zooals bij alle menschenwerk. Komt Uwe Excellentie over die grens heen, dan heeft de troost, dat ’t maar iets interimistisch is, geen zin meer — als troost.

Een grens, zegt u?

Ja, en ze is wel aan te wijzen ook. Overal, waar een restitutio in integrum mogelijk en zeker is, d.w.z. waar we heelemaal weer in den ouden toestand kunnen worden hersteld, en dan op elk willekeurig moment, of voor ’t minst aan het eindpunt van het interim, daar kunt u wel spreken van een interimistische verordening, Excellentie! Maar als zoo’n restitutio in integrum — die Kierkegaard is al nèt zoo vervelend als „De Reformatie” met die niet-interimistische vreemde-woorden-manie — als zoo’n restitutio in integrum kwalijk uitvoerbaar is, of heelemaal onmogelijk, dan kunnen, aldus valt Kierkegaard uit, zulke ministerieele troostredenen over het interimistisch karakter der inkomstenbelasting mij gestolen worden. Excellentie, wordt mijn portemonnaie straks weer bijgevuld? Is er een restitutio in integrum voor mijn beurs? Straks? Ik kan me toch ook niet interimistisch ophangen? Er zijn nu eenmaal dingen, handelingen, je zelf ophangen b.v., die nooit interimistisch zijn. Zoo’n leupe minister! Je ziet je lieve geldje nooit terug..... en toch verklaart Z.Exc.: interimistisch, meneer! Zou een meisje soms gauwer over de eerste verlegenheid heenkomen, wanneer een meneer haar een interimistisch huwelijk aanbood?

En dan komt Kierkegaard eerst heelemaal los! We beleven, zegt hij, zoo’n ernstigen tijd, en toch is dat geleuter van interimistisch niet van de lucht. O jullie sofisten, — als het nu eens gaat over beslissingen, die geen restitutio in integrum toelaten, wat dan? Leuterpraat, meneeren! En zeer misleidend! De eerstvolgende generatie zal die belasting aan den lijve voelen, er is geen spijertje interimistisch aan! Sociale verhoudingen worden er door geschapen, — voor goed. Laten we ons niet belachelijk maken als de vrijer, die het melaje makkelijker tot een ja-woord denkt te verlokken, als hij het voorgestelde huwelijk maar interimistisch noemt. Of als de man, die naar den stropgriep, en zich wijsmaakt, dat ’t niet zoo erg is, als hij slechts een interimistische hangpartij in den zin heeft.

Aldus Kierkegaard, in zijn Dagboeken.

Mijn beste kerel, ook jij wordt vandaag o zoo druk toegesproken met termen uit de interimsdictionaire. Laat je niet in de maling nemen: die interimsdictionaire is alles behalve een interimistische dictionaire. Dat kunnen ze je in Duitschland wel beter vertellen. Er zijn van die corporatieve vrijers, die op je maagdelijk gemoed afgestuurd worden. We zijn, zeggen ze, in een overgangstijdsperk, en nu moet u het oogenblik verstaan. Den opmarsch naar het nieuwe Europa bijhouden, tempo, tempo! Doe mee, anders schiet je straks, na het interim, over, net als ’t meisje, dat den huwelijksaandidaat afwees, en later geen kans meer kreeg..... Leg ’t hoofd in dezen o zoo zachten zijden strop, — ’t is maar een interimistische handeling, hoor! Geen Kamervergadering ad interim, — wat doe je nog met je politieke leidraden van vóór het interim? Ken uw interimstijd, duur uw interimsuur, zóó ongeveer moet je in de dagen der duitische bezetting het opschrift van de klok der Amsterdamsche Beurs lezen. Vóór het interim, meneer, is er zoo ontstellend veel democratische leuterpraat geweest; m’n goeie man, — verzet nou tijdig de bakens, en doe je interimistische oogen bij tijds open! Corporatieve perskamers, — we zijn in het interregnum der sociale en politieke ordening! Federatief verband van verenigingen, we zijn in het interim der culturele ontplooiing van den dietschen genius! En zoo voort. Het is al interim wat de klok slaat.

Ik geloof niet, m’n waarde, dat „De Reformatie” in ’t algemeen over dien Kierkegaard erg te spreken is. Maar ik denk toch, dat ik voor dit maal wel met jou een snoepreisje naar Kopenhagen ondernemen mocht, om dit interimsprekje van 1851 ad interim te lezen. Of, nee, eigenlijk wou ik je maar adviseeren, het niet ad interim, doch voor altijd te overwegen. Want warmpel, ik geloof dat Kierkegaard dezen keer heelegaar gelijk heeft. Als jij je laat in slaap sussen door het interimsgeleuter, dan ben je dwazer dan dat meisje en dan die galgandidaat van eigen keuze, waarover Kierkegaard het had. Je komt er niet gauw van af, — misschien wel nooit, als je tegenwoordig (excuseer het germanisme) je „instelt” op het interim. Met die „instelling” zelf heb je al tegenover het interim een niet-interimistische houding aangenomen. Word ik vervelend? Best mogelijk, — want ik heb in mijn eersten na-oorlogsbrief je al gewaarschuwd tegen het akklimatiseren aan den huidige toestand. Ik ben ook wat oud, moet je weten.

Een restitutio in integrum, die is mogelijk bij God, in Zijn rechtspraak, die zondaren rechtvaardigt. Ze is echter onmogelijk bij de menschen. Elke deuk in onze Oranjeliefde doet schade. Elke relativering van principes, Elk ontijdig meepraten met de dictatoriale propaganda, ook al is ’t over de leuterpraat der democratie, is gevaarlijk — in een interim. Voorloopig moet je niet de democratische leuterpraat bevechten, maar de vrije praat probeeren te redden. Dat lijkt me interims-werk. En je moet bedenken, dat leuterpraat van democraten

nog geen democratische leuterpraat is. Als God de Heere ons heiligt, door ons actueel te leeren spreken in des te grooter trouwbetoon, dan zal Hij ons óók in het zedelijke Zijn restitutio in integrum nabij doen komen, — ze geschiedt pas in het uur van onzen dood.

Temeer daarom moet je Zijn Woord des te serieuzer ter hand nemen. Dat is geen interimistisch werk, want het is een gebod voor alle dagen. Het is dus de beste, ja, eenige redding, óók in het interim van heden, dat trouwens slechts zeer ten deele een interim is.

En pas op voor geweekte importappelen op gebeelde interimschalen, — elke week krijg je een nieuwe portie op je menu. Pas op voor Kierkegaards minister, den leeperd. Hij zei: geef den keizer wat des keizers is, en voegde er aan toe: ’t is maar ad interim! Maar Christus liet die toevoeging weg. Hoe zou Hij anders dat bevel op één lijn hebben kunnen plaatsen met het nimmer interimaire: geef Gode wat Gods is?

Met hartelijken, ik hoop, niet-interimistischen, groet,
ADOLPHUS VENATOR.

Calvijn — Castellio.

III.

’t Was in Mei 1544, toen twee predikanten van Genève moesten afgezet worden, dat Calvijn zijn beklag deed aan Farel over zijn ongelooflijk doornigen weg. Bij het verdriet over genoemde predikanten kwam ook nog de laster van Castellio. Deze blijkt nog in Genève te zijn. En hij roert zich hevig op de Bijbelbesprekingen.

Calvijn schrijft: Sebastiaan valt ons zoo heftig aan als hij maar kan. Er waren gisteren ongeveer zestig lieden bij de gemeenschappelijke bijbelbespreking. ’t Ging over den tekst 2 Cor. 6:4: Maar wij, als dienaars van God, maken onszelf in alles aangenaam, in veel verdraagzaamheid enz. Toen werkte Castellio een algeheele tegenstelling uit om aan te toonen, dat er tusschen ons en de rechte dienaars van Christus een tegenstelling was.

Hij spotte ongeveer op deze manier: Paulus was een dienaar van God, wij dienden onszelf. Hij was verdraagzaam, wij onverdraagzaam. Paulus waakte ’s nachts voor den opbouw der kerk, wij waakten om te spelen. Hij was nuchter, wij drankzuchtig. Hij werd geplaagd door rustverstoringen, wij verstoorden den vrede. Hij was kuisch, wij zijn on-tuchtigen. Hij werd in de gevangenis geworpen, wij wierpen hem in de gevangenis, die ons maar met een woord te na kwam. Hij werkte naar de volmacht Gods, wij werkten in een andere. Hij leed van anderen, wij vervolgden de onschuld. Wat wilt ge nog meer? Het was een bloeddorstige rede.

Ik heb maar gezwegen om niet ten aanhoore van zoovelen een nog grooter twist uit te lokken, maar ik heb mij bij de „Syndics” beklagd. Want, ja, dat is nu het kenmerk van alle scheurmakers om zoo te spreken. Ik moet dit alle perken te buiten gaande optreden onderdrukken, niet alleen om zijn ontactisch doen, maar vooral om de leugenachtigheid van zijn beschuldigingen.

Zie toch, welke nooden mij drukken.”

Hier heeft Calvijn reeds den scheurmaker ontdekt aan het kenmerk dat Johannes gaf van de gnostieken: zij hebben de broeders niet lief.

’t Bleef een pijnlijke geschiedenis voor Calvijn.

Een van de vijanden van Calvijn, doch vriend van Viret, had Calvijn vanwege Castellio’s zaak bij Viret belasterd.

Bij een gelegenheid, zegt Calvijn, liet ik mij zoo gaan, dat ik tot schelden verviel: Wat! gij hebt mij om de zaak van Castellio valsch beschuldigd bij Viret, die mijn vriend is, evenzeer als de uwe, wat zult ge dan tegen anderen uw gif spuwen!

Calvijn blijkt niet weinig nerveus te zijn in de zaak van Castellio. Geen wonder. ’t Gif van het humanistisch Christendom, ja het Gereformeerde humanisme is zoo venijnig vooral naar den kant van het groote publiek, dat de zaak des Heeren veel lager stelt dan de zaak des menschen. Er waren in dezen strijd momenten, dat Calvijn wel evenals Paulus kon zuchten: zij hebben mij allen verlaten!

In 1553 had de humaniteit haar stok gevonden om Calvijn te raken. De zaak Servet!

In Nov. 1553 schreef Calvijn aan Bullinger: ik zal zoodra ik tijd heb een boekje uitgeven en daarin aantoonen, welk een monster Servet was, opdat niet de kwaadwilligen blijven schelden (ik hoor, dat dit in Bazel geschiedt), noch ook de onkundigen er tegen morren.

Die kwaadwillige was Castellio. Hij was naar Bazel getrokken met zijn gezin en vond daar een armoedig bestaan voor zijn gezin als corrector. De corrector was ook zooveel als geestelijk adviseur van den drukker. Hij gaf ook les in Grieksch, doch moest van armoede drijfthout uit den Rijn